

Список використаних джерел:

1. Поліщук Я. Улас Самчук: творчість на тлі епохи. Рівне : Волинські обереги, 2014. 228 с.
2. Лавер О. Власні назви як засіб легітимізації історичних подій у художньому творі (на матеріалі повісті Івана Багряного «Огненне коло»). Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Ужгород : Говерла, 2015. Вип. 20. С. 50–54.
3. Агеєва В. Поетика парадокса: Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича. Київ : Факт, 2006. 432 с.
4. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець XIX – поч. XXI ст. Том 4. Київ: Академія, 2013. 512 с.
5. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Київ : Факт, 2007. 640 с.
6. Дзюба І. Від культури імені до культури духу: Євген Маланюк. Київ : Наукова думка, 2016. 264 с.
7. Моренець В. Оксиморон: Літературознавчі статті, дослідження, есеї. Київ : Аграр Медіа Груп, 2010. 528 с.
8. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття. Київ : Генеза, 2000. 360 с.
9. Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка. Київ : Основи, 1997. 604 с.
10. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми. Київ : Грані-Т, 2013. 548 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-444-6-43>

Захаров Т. Є.,

*аспірант кафедри політичних наук
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

МОВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в нашу країну відбувається суттєве прискорення європейської інтеграції України. Так, 23.06.2022 р. на засіданні Європейської ради, на підставі висновку Європейської Комісії щодо заявки України на членство в ЄС Україні надано європейську перспективу й статус

кандидата на вступ до ЄС за одностайною згодою лідерів усіх 27 держав-членів ЄС [1].

Європейська інтеграція передбачає реформування багатьох сфер суспільного життя. Однією з найбільш чутливих у цьому контексті є реалізація гуманітарної політики, важливою складовою якої є мовна політика держави. Попередня історія України свідчить, що для таких багатонаціональних держав як Україна, реалізація мовної політики досить часто призводить до протестних настроїв внаслідок використання цієї теми політиками у власних інтересах з метою боротьби за електорат. Це призводило до штучного поглиблення мовних конфліктів та стало передумовою до проявів сепаратизму на мовному ґрунті, особливо в південно-східних регіонах України.

Значний вплив на процес реалізації мовної політики в Україні мала ратифікація у 2003 р. Європейської хартії регіональних мов та мов меншин. Усі держави-підписанти хартії беруть на себе зобов'язання захищати та пропагувати традиційні мови меншин країни в усіх сферах суспільного життя: в освіті, правосудді, в адміністративних органах влади та державній службі, засобах масової інформації, культурних заходах, економічному і соціальному житті, а також у транскордонних обмінах. Реалізація цих зобов'язань потребує розробки та впровадження відповідної нормативно-правової бази, яка чітко визначає використання мов меншин у різних сферах суспільного життя [5]. Відповідно до цього документу, Україна взяла на себе зобов'язання вживати заходів з підтримки 13 мов меншин, серед яких є і російська. Однак в українських реаліях опозиційні проросійські сили використали положення хартії як інструмент протидії прагненню української влади згуртувати суспільство навколо підтримки державної мови, що потребувала негайної законодавчої та фінансової підтримки. І тому набуття чинності хартією у 2006 році позначилось вимогами низки районних, міських та обласних рад Сходу та Півдня України визнати російську мову регіональною. Згідно з положеннями Хартії в Україні захисту потребують гагаузька, караїмська та кримськотатарська мови. Російська мова не є регіональною або міноритарною, бо територіально не пов'язана, отже не потребує якогось специфічного захисту.

Таким чином, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин в руках проросійськи налаштованих політиків, які були завжди присутні в українській владі, стала інструментом гібридного впливу на український гуманітарний простір з метою досягнення цілей внутрішньої дестабілізації й розділення українського суспільства за мовною та національною ознакою, підіграючи цим російській владі, а часто і виконуючи її завдання. Тому мова стала також інструментом багаторічної російської гібридної війни проти України. Адже президент росії відкрито заявляє, що там, де є російська мова, там і є росія, недолуго виправдовуючи віроломне вторгнення в сусідню країну.

Як наслідок ось уже біль 10 років в окупованому Криму брутально порушуються права кримськотатарського народу на реалізацію його прав і свобод як національної меншини в Україні, в тому числі, на застосування та розвиток татарської мови. Комітет експертів Європейської хартії регіональних мов або мов меншин позитивно оцінив зусилля української влади щодо імплементації хартії в Україні, а також у червні 2023 р. оприлюднив заяву, в якій звернув увагу на неприпустимість застосування російською федерацією в якості приводу для агресії факту присутності російської мови в Україні як однієї з мов меншин. Така заява Ради Європи напередодні прийняття рішення щодо членства України в ЄС стала черговим аргументом незворотності європейської перспективи України [4].

Що стосується інституційної спроможності України вирішувати гуманітарні питання відповідно до основ Європейського законодавства, то ще у 2017 році набрав чинності новий Закон України «Про освіту». Ним було закладено нові підходи до використання державної та інших мов в організації освітнього процесу в закладах освіти. Стаття 7 цього Закону має на меті забезпечити належне оволодіння державною мовою усіма здобувачами освіти незалежно від їхньої національної приналежності. При цьому положеннями Закону передбачено перехідний період імплементації даної статті для осіб, які належать до корінних народів і національних меншин. Незважаючи на схвальний відгук Венеціанської комісії, текст Закону «Про освіту» наразився на гостру реакцію з боку Угорщини, Румунії й Молдови, котрі заявили, що його положення порушують права їхніх національних меншин на території України. Зокрема, очільниками Угорщини це було використано як привід для заяв про плани блокувати процес європейської інтеграції України до врегулювання даного питання.

Також у 2017 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації». Тобто було впроваджено квоти на частку україномовного продукту на радіо та телебаченні, внаслідок чого суттєво зріс відсоток її використання в ефірі вітчизняних теле- та радіопрограм. Важливо, що протекціоністські заходи України щодо забезпечення функціонування української мови не викликали засудження з боку Ради Європи.

У 2019 р. був прийнятий Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Прийняття цього Закону давно перебувало в статусі пріоритетів державної гуманітарної політики. Він не лише визначає статус державної мови, але й регулює її використання у різних сферах суспільного життя. Важливим досягненням цього Закону стало практичне унормування статусу, стандартів, вимог до вживання й розвитку української мови. Слід зазначити, що статус мови законодавчо врегульований, адже створено

Раду з питань мовної політики при Президентові України, департамент зі здійснення мовної політики в структурі Державного комітету України в справах національностей та міграції. Концепцію «Державної цільової програми розвитку і функціонування української мови» ухвалили 19 травня 2021 р. [6]. У цьому документі прописано заходи щодо зміцнення української мови як державної на 9 років (2022–2030), а також визначені культуромовні та освітні аспекти мовної політики держави.

Запорукою у просуванні України на шляху до членства у Європейському Союзі є виконання семи Рекомендацій Європейської Комісії від 17 червня 2022 року щодо проведення або завершення реформ у різних сферах. Відповідно до 7ї Рекомендації Україна має завершити реформи правових рамок щодо національних меншин, згідно з рекомендаціями Венеційської комісії, а також ухвалити механізми її негайного та ефективного впровадження.

Так 08.11.2023 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про національні меншини (спільноти) України» щодо деяких питань реалізації прав і свобод осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України». Цим Законом забезпечено можливість використання мов національних меншин (спільнот) у сфері реклами, під час здійснення публічних, культурно-мистецьких, розважальних та видовищних заходів, надання екстреної допомоги, надання допомоги та захисту жертвам домашнього насилля, догляду в будинку-інтернаті для громадян похилого віку тощо. Поряд з цим в поточному році виконується розроблений ПЛАН ЗАХОДІВ з виконання рекомендацій Європейської Комісії, представлених у Звіті про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року. Цим Планом передбачено завершити перегляд законодавства щодо прав осіб, які належать до національних меншин, зокрема у сфері освіти, медіа та використання державної мови, забезпечити здійснення заходів, передбачених Державною цільовою національно-культурною програмою «Єдність у розмаїтті» на період до 2034 року, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26.09.2023 р. [2]. Крім того, у 2023 році оновлено Закон України «Про освіту», зокрема визначено підходи до багаточисленних національних меншин і корінних народів України для забезпечення їхнього права навчатися рідною мовою чи вивчати рідну мову на різних рівнях освіти.

Якщо говорити про євроінтеграційні процеси у мовному питанні, то важливо виокремити питання широкої інституційної підтримки мовної інтеграції українських переселенців у Європейському Союзі. Європа продемонструвала рішучу підтримку України з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, про що свідчить низка нормативно-правових рішень, зокрема: «Імплементативне рішення» від

04.03.2022 р. (впровадження тимчасового захисту громадян України, які проживають в Україні та були переміщені з 24 лютого 2022 р. унаслідок військового вторгнення російських збройних сил). В цих актах чітко окреслено конкретні заходи для підтримки держав-членів щодо приймання біженців. Особливу увагу приділено питанню організації освіти, позаяк більшість українських дітей, які отримали притулок у країнах Європи, – це діти шкільного віку. Пріоритетним напрямом підтримки українських переселенців визначено їхню інтеграцію до систем освіти країн ЄС, а також мобілізацію вчителів. А освітній цикл може розпочатись лише після вивчення мови відповідної країни ЄС. Підтримка Європейським Союзом мовної інтеграції переселенців з України є комплексною діяльністю, яка охоплює політичні рекомендації Брюсселя і держав-членів, фінансову підтримку ЄС, імплементаційні моделі, що їх реалізують держави-члени на національному, регіональному та місцевому освітньому рівнях [3]. Проте є значні ризики повернення молоді до батьківщини, пов'язані з їх довготривалим перебуванням та інтегруванням у всі сфери життя європейських країн, тому українська влада має активізувати зусилля щодо створення умов для їх повернення, зокрема через надання можливостей для професійної реалізації та соціальної інтеграції, що відповідають європейським стандартам, вже на території нашої держави.

Список використаних джерел:

1. EU leaders grant Ukraine and Moldova candidate status // POLITICO. URL: <https://www.politico.eu/article/eu-leaders-grant-ukraine-and-moldova-candidate-status/> (дата звернення: 13.10.2024).

2. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2023 рік // Урядовий портал. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/zvit-pro-vykonannia-ua-za-2023_UA_2.pdf (дата звернення: 14.10.2024).

3. Куньч З., Харчук Л. Мовна інтеграція українських переселенців: інституційна підтримка ЄС // Новий порядок денний для Європи та Європейського Союзу: причини – напрямки – пріоритетні цілі : монографія / Львівська політехніка, Інститут Політичних Наук Вармінсько-Мазурський Університет в Ольштині. Львів – Ольштин : Видавництво Львівської політехніки, 2023. С. 104–115.

4. Опанащук П. Євроінтеграційні процеси як чинник реалізації мовної політики в Україні // Україна на шляху до ЄС: виклики та перспективи : матеріали круглого столу до Дня Європи в Україні (Київ, 9 трав. 2024 р.). Київ, 2024. С. 82–83.

5. Reports and recommendations // Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority->

languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:[23]%7D
(дата звернення: 12.10.2024).

6. Уряд схвалив Концепцію Державної цільової програми розвитку і функціонування української мови // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-koncepciyu-derzhavnoyi-cilovoyi-programi-rozvitku-i-funkcionuvannya-ukrayinskoji-movi> (дата звернення: 14.10.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-444-6-44>

Невара Л. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права

Державного торговельно-економічного університету

м. Київ, Україна

ВИКОНАННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ В МОВНОМУ ПИТАННІ

Україна підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом і взяла на себе зобов'язання змінювати національне законодавство, зокрема і в питаннях збереження мовного розмаїття. Ця угода встановлює відповідні стандарти та вимоги, які Україна зобов'язана виконувати. Основним документом, який містить мовні європейські стандарти та став каталізатором реформування мовних питань є Європейська хартія регіональних мов або мов меншин 1992 року, ратифікована Україною 15.15.2003 р., та набула чинності 01.01.2006 року. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 року гарантує створення належних умов для забезпечення і захисту мовних прав і потреб українців. А також врахував Висновок Венеційської комісії щодо вільного використання іноземних мов та мов національних меншин, зокрема, у приватному спілкуванні, у культурному, політичному житті національних меншин.

Після офіційного набуття статусу кандидата в члени Європейського Союзу 23 червня 2022 року, питання гармонізації законодавства отримало новий поштовх. Однією з вимог ЄС стало приведення законодавства про національні меншини у відповідність до європейських стандартів.

Для виконання своїх зобов'язань Україна ухвалила низку законодавчих актів, та внесла зміни до вже діючі. Зокрема, у 2023 році суттєві зміни були внесені до Закону України «Про засади державної мовної